

een onderzoek naar de definitie
van uitloopgebieden en de
succesfactoren hiervan.

Ga je mee
wandelen?

succesfactoren, faalfactoren?

wat is het wel, wat is het niet?

Samen thuis, Samen uitlopen

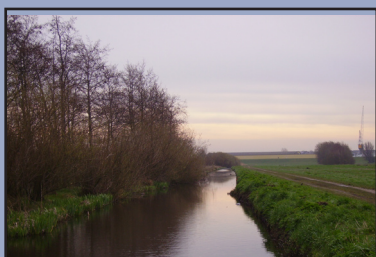
Op zoek naar het ideale uitloopgebied

Een steengoed uitloopgebied ontwerpen. Dat is het doel van veel ontwerpers. Maar wat zijn de ingrediënten om een succesvol uitloopgebied te maken? Dit artikel biedt een blik op de zoektocht van vier landschapsarchitecten en de verworven inzichten!

Dit artikel verwijst naar het onderzoeksrapport **Samen thuis, samen uitlopen** van onderstaande auteurs.

Jos van den Hurk, Elisabeth Kramer, Martine Konijn-Lemkes en Robbert van Westen.

Van Hall - Larenstein
mei 2008

Hitland, oriëntatie door duidelijke zonering met mooie overgangen.

Kinderdijk, prachtige molens als stille getuigen.

Gevarieerde padenstructuur Bosche Broek

Ontwerpers en onderzoek

Onderzoek komt een ontwerp ten goede. Het inspireert en geeft een stevige onderbouwing voor het plan. Samen thuis, samen uitlopen is opgezet als inspiratiebron en onderbouwing voor het ontwerpen van een uitloopgebied bij Zwolle, en indirect voor het ontwerpen van uitloopgebieden in een vergelijkbare context.

Dit onderzoek is niet strikt wetenschappelijk, daarom zijn de vier onderzoekers tenslotte ontwerpers en geen wetenschappers. De waardeoordelen die als onderdeel van de resultaten naar voren komen zijn behoorlijk intuïtief, maar daarom niet minder bruikbaar als referenties en vuistregels die direct in een ontwerp kunnen worden toegepast.

De definitie van uitloopgebieden

Het begrip uitloopgebied is heel breed. Vrijwel alle openbare ruimte, van heel natuurlijk tot heel stedelijk en ontworpen, van heel groot tot heel klein, behoort ertoe. Om tot resultaten te komen die in de eerste plaats relevant zijn voor het ontwerp van het uitloopgebied bij Zwolle, is de volgende definitie opgesteld en gehanteerd tijdens het onderzoek:

Een uitloopgebied is een zone in landelijk gebied, aan de rand van de stad met diverse functies waaronder recreatie.

In het gebied zijn ingrepen gedaan om het recreatieve aspect te benadrukken. De bedoeling is dat de stedeling zich in een relatief korte tijd in een natuurlijke of landelijke omgeving waant.

Om tot heldere en zo compleet mogelijke resultaten te komen, is er gekozen voor het doen van een vergelijkend onderzoek waarbij een beeld wordt gegeven van zes verschillende uitloopgebieden. Zij hebben alle een landschappelijke context die vergelijkbaar is met het projectgebied in Zwolle, een open, vlak en weids karakter, liggend aan de rand van een stad en met meerdere functies waaronder recreatie. Ze zijn bereikbaar vanuit de stad en ze zijn toegankelijk.

Hitland - Capelle aan de IJssel, een veenweidegebied dat behoorlijk expliciet op recreatie gericht is, maar behalve dat ook agrarisch gebruik en moerasnatuur kent.

Kinderdijk - Alblasserdam, de internationaal bekende molengang van enorme cultuurhistorische waarde, die ongetwijfeld ook de lokale bevolking aantrekt.

Polder de Biesbosch - Dordrecht, waar in een open polder een recreatiebos is aangeplant terwijl het grootste deel van de polder nog in agrarisch gebruik is.

De Groote Heide - Eindhoven, die in dit rijtje opvalt omdat het geen polder is. Het betreft echter wel een open en vlak stuk land waar natuur en recreatie samengaan, en kan daarom verrassende toevoegingen brengen.

Polder Bloemendaal - Gouda, die nog geheel gebruikt wordt voor grasland en sierteelt en wordt doorsneden door een wandelpad. Rust en ruimte gegarandeerd!

Bossche Broek - 's Hertogenbosch, een model-recreatiegebied dat de historische stadskern van Den Bosch raakt.

Een voorbeeld van een goed functionerend uitloopgebied: Bossche Broek, Den Bosch.

Hypothese

In de hierboven genoemde selectiecriteria ligt ongemerkt een hypothese verborgen:

Het geheim van een succesvol uitloopgebied zou wel eens kunnen zitten in goede bereikbaarheid, goede toegankelijkheid en beleving van landschappelijke kenmerken, welke voor ieder gebied specifiek zijn.

De beoordelingscriteria, een lijst van vragen die voor elk gebied in het veld werd ingevuld, hadden dan ook slechts betrekking op deze drie aspecten.

Oordelen

Vanwege tijdnood werd bepaald dat de vrouwen twee gebieden zouden bezoeken, evenals de mannen, waarna het vijfde en zesde gebied toch door alle vier zou worden bezocht. En

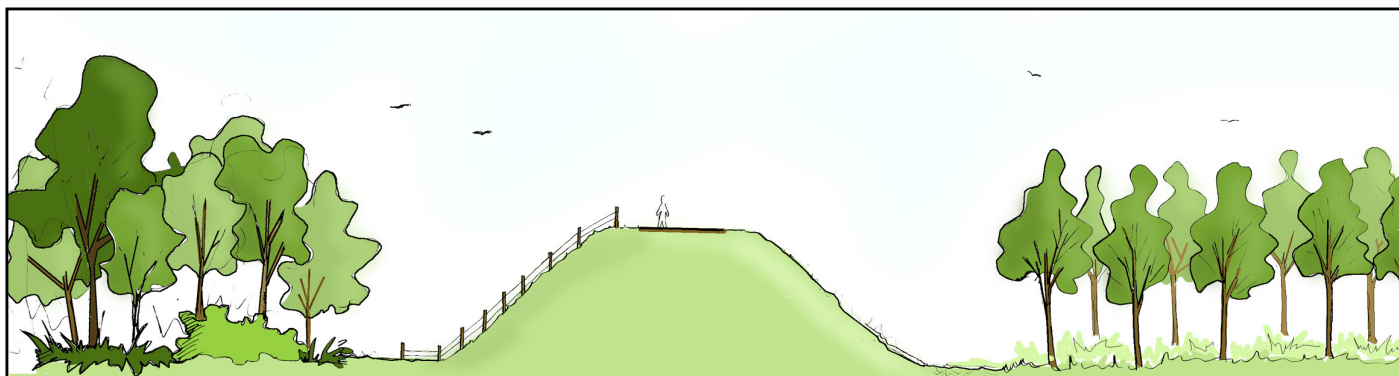
zo gebeurde het. Op dit moment sluipt er echter een eerste storende factor het onderzoek in: Iedereen kreeg de ruimte om naar eigen inzicht te oordelen. Op een vraag als "Het gebied is voor wandelaars uitstekend/goed/matig/slecht/niet toegankelijk", heeft de één de mogelijkheid om er soepeler maatstaven op na te houden dan een ander. De criteria blijken nog niet ver genoeg te zijn uitgekristalliseerd tot zeer concrete vragen.

Tegelijkertijd begonnen er vrijwel ongemerkt andere aspecten mee te spelen, naast bereikbaarheid, toegankelijkheid en landschapsbeleving. Het antwoord op de eerder genoemde vraag over toegankelijkheid voor wandelaars bijvoorbeeld, werd beïnvloed door het materi-

aal van de paden en de fijnmazigheid van het weggennetwerk. Oriëntatie, afwisseling, beschutting of juist het ontbreken daarvan drukten echter ook hun stempel op het antwoord.

Antwoorden

Er waren veel vragen door de onderzoekers opgesteld, maar ze kregen zelfs nog meer antwoorden! Wat moesten ze met al die informatie beginnen? Het doel van het onderzoek was niet uit de zes gebieden de beste te kiezen. Het doel was een aantal ingrediënten aan te wijzen, die als inspiratiebron konden dienen bij het ontwerpen van een steengoed uitloopgebied. Daarom werden de antwoorden op de vragen toch met elkaar vergeleken, om erachter te komen wat succesvolle onderdelen van de zes gebieden

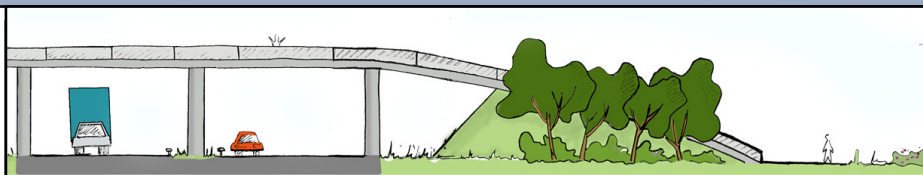
Vanaf de dijk in polder Biesbosch is het contrast tussen de Biesbosch en de polder goed te beleven.

waren en wat niet.

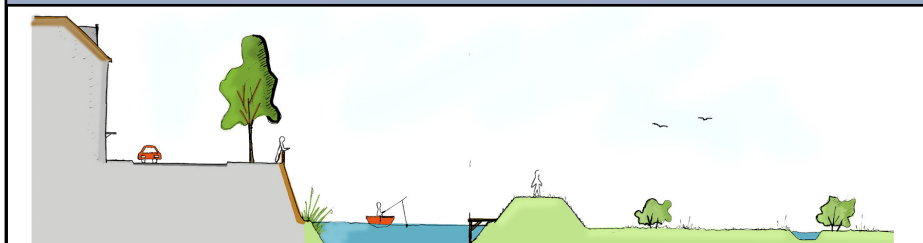
Zo kwam bijvoorbeeld naar voren dat Polder de Biesbosch zeer goed scoorde, als het ging om de bijdrage van beplanting aan de recreatieve aantrekkelijkheid van het gebied (deze vraag viel onder het kopje "landschapsbeleving"). Het beleven van de typische, landschappelijke kenmerken van de polder werd echter heel laag gewaardeerd in vergelijking met andere gebieden. Hoe kan dat?

In Polder de Biesbosch is een recreatiebos aangelegd, hoewel het gebied van oorsprong zeer weids en open was. Het bos draagt veel bij aan de recreatieve aantrekkelijkheid (het bos geeft immers beschutting tegen de wind en mederecreanten), maar doet daarbij de weidsheid teniet.

Een ander voorbeeld. Hitland en het Bossche Broek scoorden zeer hoog als het ging om toegankelijkheid, zowel voor wandelaars als voor fietsers en ruiters. Hitland was bezocht door de vrouwen, het Bossche Broek door de mannen. Uit de onderlinge gesprekken bleek dat in beide gebieden sprake was van goed overzicht en oriëntatie,

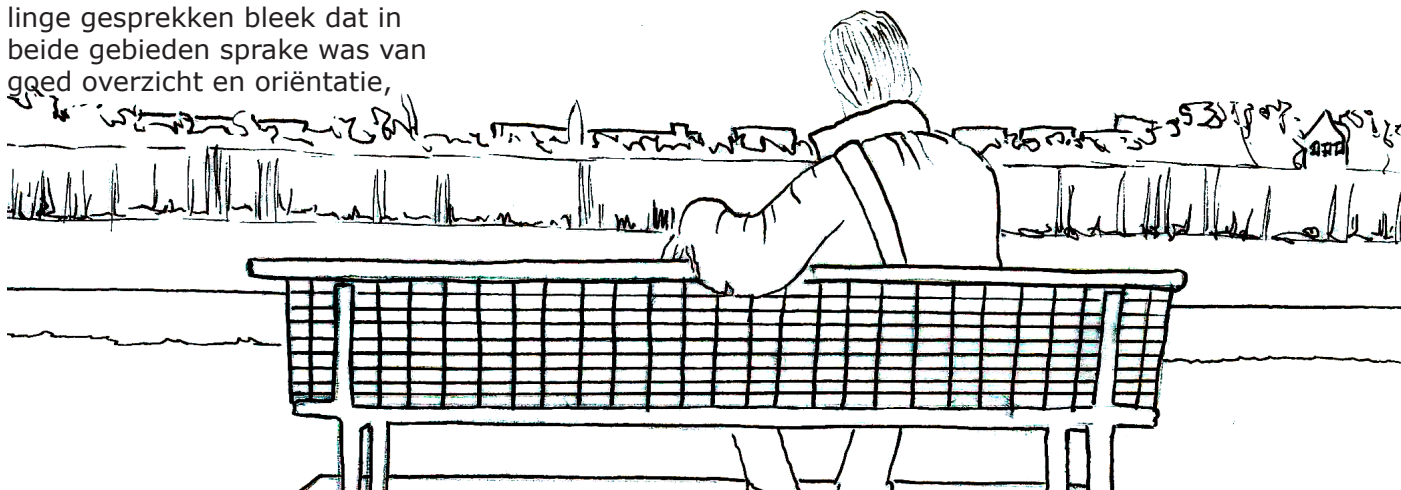
De Groote Heide kent barrières zoals de snelweg die het gebied doorkruist.

Vanaf het stadscentrum is er een visuele verbinding met Boische Broek.

wat van doorslaggevende invloed was geweest bij het beantwoorden van de vragen. Beide gebieden kennen een verhoogd overzichtspunt en typerende (stads)randen. Zowel de mannen als de vrouwen erkennen hun behoefte aan oriëntatie.

Op basis van het onderzoek en een scheutje ontwerperintuïtie (die echter geïnspireerd werd door het onderzoek), kunnen de volgende zes ingrediënten worden genoemd die van belang kunnen zijn bij de (her)inrichting van een uitloopgebied in een vlakke en open situatie:

Bereikbaarheid - Een functie van een uitloopgebied is de stedeling in korte tijd het gevoel geven buiten te zijn. Goede bereikbaarheid is daarbij geboden. Voorbeelden zijn Hitland, die een prachtige toegangsweg heeft en Polder de Biesbosch. Ook deze polder heeft een prachtige, bewegwijzerde toegangsweg en een parkeerterrein.

Polder Bloemendaal maakt in deze categorie een uitzondering: juist een smal pad langs de achterkant van een bedrijventerrein, maakt het vinden van het gebied tot een avontuur.

Toegankelijkheid - Elk uitloopgebied moet toegankelijk zijn, omdat ook dit deel uitmaakt van de definitie. Hierin zijn echter wel verschillende gebruikersgroepen te onderscheiden. Elk gebied kent mooie voorbeelden van toegankelijkheid voor wandelaars en fietsers (zie onderzoeksrapport). Geen van de gebieden is toegankelijk voor auto's, hetgeen echter pluspunten oplevert in plaats van minpunten. Het komt de rust immers ten goede.

Landschapsbeleving - Om de beleving van de typische kenmerken van een bepaald gebied te kunnen waarderen, moeten deze eerst benoemd worden. Bij Kinderdijk liggen deze kenmerken sterk in het cultuurhistorische. De molens zijn de grote trekpleisters van het gebied. Vanaf een smalle kade die aan beide kanten door water wordt begrensd, kan het landschap worden bewonderd. Dit is een uitstekende, goed bruikbare methode, die we overigens ook terugvinden in Polder Bloemendaal. Ook coulisenwerking (Groote Heide) en overzicht vanaf een verhoogd punt (Hitland en Bossche Broek) dragen bij aan de beleefbaarheid van het landschap.

Oriëntatie - Verdwalen lijkt spannend, maar wordt in de praktijk het liefst voorkomen. Het ongeordende, eenduidige padennetwerk van de Groote Heide wordt dan ook slechts

aan de bosrand druk betreden. Te ver de heide opgaan kan wel eens een onaangenaam lange wandeling betekenen... Hitland en het Bossche Broek werden al eerder genoemd als grote winnaars op dit onderdeel. Reden daarvan zijn overzichtspunten en herkenbare (stads)randen.

Bos - Bos is geen must, maar het heeft zeker grote recreatieve voordelen ten opzichte van openheid. Wind, mederecreanten en grote voorzieningen als een manege worden erdoor afgedekt. Probeer bij een bos in een polder altijd gebiedseigen soorten te vinden, zoals elzen. Ook het aanhouden van de oorspronkelijke kavelstructuur, wellicht afgewisseld met open stukken en/of water, refereert aan de identiteit van de plek. Hitland is daar een zeer goede referentie voor, Polder de Biesbosch echter niet.

Het Bossche Broek laat tenslotte zien, dat een relatief smalle strook elzen aan beide kanten van een pad ook een bosgevoel kan oproepen in de zin van beschutting en spanning. Door deze oplossing hoeft maar weinig van open gebieden verloren te gaan.

Een doel - Dit ingrediënt is een pré voor gebieden die meer dan twee kilometer van de stadsrand af liggen. De behoefte aan een rustpunt en tegelijkertijd een doel om heen te lopen, wordt dan groot. De Hut van Mien Pils op de Groote Heide is daar een goed voorbeeld van.

Tot slot

Samen thuis, samen uitlopen is een inspiratiebron voor alle ontwerpers die op zoek zijn naar ingrediënten voor een succesvol uitloopgebied voor de eenentwintigste eeuw.

Bossche Broek, aansluiting tussen stad en land is Nederlands beste!

Kinderdijk, een pad over een kade

Groote Heide, robuuste natuur dat deel uitmaakt van een groter geheel is aantrekkelijk

Hitland, oriëntatie door overzicht vanaf de dijk.

Polder de Biesbosch, groote recreatiedruk en -voorzieningen kan weggewerkt worden in een bos.

Groote Heide, Hut van Mien Pils. Een horecagelegenheid dient als doel om heen te gaan en als rustplaats om even iets te drinken.